

**ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา
ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**
**A Study on Thai Hakka Identity
in HatYai Municipality Zone Songkhla Province**

MA GUITONG*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา
- 2) ศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา และ
- 3) ศึกษากระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาจำนวน 37 ท่าน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบสโนว์บอล (Snow Ball) คือสุ่มแบบการบอกต่อระหว่างเรื่องอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ผลวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ยังคงสืบทอดไว้อย่างพอสมควร แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงมีการปรับเปลี่ยนไปมาก จนทำให้อัตลักษณ์มีลักษณะผสมผสานกลมกลืนระหว่างไทยกับจีน

2. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ตามยุคสมัยเพื่อความอยู่รอดของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก และได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และทางด้านจิตใจ

* นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

3. กระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาภายใต้บริบทต่าง ๆ ทางสังคม และเศรษฐกิจ ได้สะท้อนให้เห็นว่าอัตลักษณ์ต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่ยังมีการสืบทอดไว้อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกายังคงพยายามดำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างต่อเนื่องโดยผ่านระบบคุณค่า ความเชื่อ ความคิด ประเพณีและพิธีกรรม เมื่อวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้สะท้อนถึงความกตัญญูต่เวที ความมีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกทางสังคม มีวิชาความรู้คู่ลึก บุคลิกลักษณะสง่างาม มีความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา

Abstract

The objective of this research were to study 1) The identity Thai Chinese Hakka. 2) Study the creationism of the new identity of Thai Chinese Hakka . 3) Study the transmission of the identity of Chinese Hakka . This research is qualitative depth interviews of Thai Chinese Hakka total of 37 persons by means of random Snow Ball. The Findings were as follows.

1. Thai Chinese Hakka identity continues to be inherited as reasonably. However, due to changes in political – economic – social – culture, it has been changed a lot and become a combination of style and harmony of identity.

2. The concept for the survival of Thai Chinese Hakka make traditional lifestyles have been changed a lot. And affect the economy, social, cultural, and psychological.

3. The Thai Chinese Hakka under different social and economic context. To reflect their identity, although different It has been modified somewhat. But the identity has inherited it as well.

However, the Thai Chinese Hakka is still trying to preserve the identity of their own good through values, belief systems, systems thinking, customs and rituals, etc., when analyzed as a whole showed that the identity of the Thai Chinese Hakka in Hat Yai municipality, Songkhla province reflects gratitude, discipline have learned a deep personal rapport elegant hospitality, compassion and sacrifice, a endurance of the Thai Chinese Hakka.

คำสำคัญ

อัตลักษณ์, ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา, กระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอด
อัตลักษณ์, ชาวจีนฮากกา.

คำนำ

สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนานหลักฐานต่าง ๆ หลากอย่าง ในทางประวัติศาสตร์ชี้ชัดว่า ในอดีตมีชาวต่างชาติได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับไทยตลอดเวลา ซึ่งในบรรดาชนชาติต่าง ๆ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย กลุ่มชาวจีนเป็นชาติพันธุ์หนึ่ง ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์ไม่ตรีกับไทยมาเป็นเวลานานและต่อมาได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงทำให้ วัฒนธรรมและประเพณีหลายอย่างของจีนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย เป็นอย่างมาก ปัจจุบันมีลูกหลานคนจีนกลุ่มต่าง ๆ อยู่อาศัยทั่วไปในประเทศไทยและ ภาคใต้เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีคนจีนและลูกหลานคนจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่มากมาย

ชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทยได้กระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศ ภาคใต้ เป็นแหล่งหนึ่งที่มีคนจีนเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเมืองสงขลาซึ่งตั้งอยู่ ทางฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะของภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง มาติดต่อสัมพันธ์ และมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน นอกจากนั้นแล้ว การที่ชาวจีนได้เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองสงขลาเป็นจำนวนมาก เนื่องจาก เหตุผลในประเทศจีนเอง ตลอดจนการที่คนจีนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองสงขลา นี้ก็เป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนเข้ามาอยู่กันในเมืองสงขลามากขึ้น

ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองสงขลาได้กระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ หลายแห่งท้องที่อำเภอหาดใหญ่ในปัจจุบันก็เป็นแหล่งหนึ่งที่มีชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่เป็นเวลานาน ด้วยเป็นท้องที่ที่อยู่ติดกับตัวเมืองสงขลาและมีการคมนาคมสะดวก หลังจากทางราชการได้ตั้งเป็น “อำเภอหาดใหญ่” และได้พัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการคมนาคม เศรษฐกิจ และการค้าของภาคใต้ ชาวจีนซึ่งมีนิสัยรักการค้าขายก็ได้หลั่งไหลเข้ามาอยู่ในอำเภอหาดใหญ่มากยิ่งขึ้น กลายเป็นชุมชนชาวจีนอย่างเด่นชัด ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองหาดใหญ่มักจะเข้ามาอยู่ในเขตตัวเมืองมากกว่าบริเวณรอบนอก คือ บริเวณที่เป็นเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ในปัจจุบัน

จีนฮากกาที่ชาวไทยเรียกกัน คือ จีนแคะ เป็นชื่อสากลใช้เรียกกันทั่วโลก คำนี้อ่านเป็นภาษาจีนแต้จิ๋วว่า แซ่แก หรือภาษาจีนกลางว่า เค่อเจีย (客家) มีความหมายว่า ผู้มาเยือน ซึ่งเป็นที่ชนพื้นเมืองเดิมใช้เรียกชาวฮั่นกลุ่มหนึ่งที่มาอาศัยอยู่ในเชิงเขา ในอดีตชาวจีนฮากกามีบรรพบุรุษที่มีต้นกำเนิดบริเวณเมณฑลเหอหนาน และซานซี ซึ่งเป็นเมณฑลในทางตอนเหนือของจีน เมื่อราว 2,700 ปีที่แล้ว เนื่องจากความไม่สงบทางสังคม และการรุกรานจากผู้ยึดครองต่างชาติ ตั้งแต่ยุคราชวงศ์ฉิน (ค.ศ. 265-420) เป็นต้นมา เช่น ราชวงศ์ถัง ราชวงศ์ซ่ง การยึดครองของชาวหนี่เจิน ชาวมองโกลในสมัยราชวงศ์หยวน และสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งถูกโค่นล้มโดยชนเผ่าแมนจู และได้ก่อตั้งราชวงศ์ชิงในเวลาต่อมา ชาวจีนฮากกาจึงได้อพยพลงใต้หลายครั้ง ดังนั้น ชาวจีนฮากกาจึงได้แพร่กระจายอาศัยอยู่ในเมณฑลทางใต้ของประเทศจีน เช่น กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ตะวันตกของเจียงซี ตอนใต้ของหูหนาน กวางสี ตอนใต้ของกุ้ยโจว ตะวันออกเฉียงใต้ของเสฉวน ไท่หลำ และได้หวัน เป็นต้น นอกจากนี้ เนื่องจากปัญหาหลายอย่างในประเทศจีน เช่น ปัญหาการเมือง ปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาขาดแคลนที่ดินทำมาหากิน ปัญหาความยากจน ฯลฯ ทำให้ชาวจีนฮากกาได้อพยพข้ามน้ำข้ามทะเลไปยังหลายประเทศในโลก

ชาวจีนฮากกาในประเทศจีนกับประเทศไทยนั้น มีความแตกต่างกันหลายประการ ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุที่ทำให้เป็นเช่นนั้น เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เศรษฐกิจและการเมืองมีความแตกต่างกัน นโยบายแต่ละยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ และการอพยพย้ายถิ่นก็ส่งผลกระทบเช่นกัน ฯลฯ ถึงแม้จะมีการ

ผสมผสานกันหรือการเปลี่ยนแปลงกันบ้าง แต่ประเพณีหรือวัฒนธรรมบางอย่างของชาวจีนฮากกาก็ได้สืบทอดกันมาไม่ขาดสาย แม้จะไม่หรือหา แต่ก็ยังคงความเป็นดั้งเดิมอยู่ ซึ่งได้สร้างความภาคภูมิใจยังชาวจีนฮากการุ่นหลัง เนื่องจากชุมชนจีนฮากกามีการเคลื่อนไหวและการย้ายถิ่นโดยมีเหตุจำเป็นหลายอย่างทำให้ชาวจีนฮากกามีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมต่างๆ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของตัวเอง

อย่างไรก็ตาม ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเป็นชนเผ่าที่มีความเป็นอัตลักษณ์ ในด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากชนเผ่าอื่น ๆ อัตลักษณ์จึงแสดงความเป็นตัวตน เนื่องจากทุกชนเผ่าสร้างอัตลักษณ์ที่ร่วมกันและแตกต่างกัน เช่น การถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านจีนฮากกาโดยใช้ภาษาจีนฮากกา การเอนิทานหรือเพลงพื้นเมืองของชาวจีนฮากกามาแต่งเป็นบทราเพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา การรวมกลุ่ม ดำรงรักษาวัฒนธรรม วิถีคิด ความเชื่อและศาสนา ฯลฯ ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาที่อยู่ตามพื้นที่เดียวกันมีการจัดพิธีกรรมร่วมกัน เช่น มีการเซ่นไหว้เจ้าแม่กวนอิมและเทพเจ้ากวนอู ร่วมกันทำบุญกุศลเป็นประจำปี อัตลักษณ์เหล่านี้มีการขนานการสืบทอดและกระบวนการสร้างขึ้นใหม่ตามการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

อัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเป็นสิ่งที่มีความค่า แต่ละยุคสมัยชาวจีนฮากกาได้ร่วมกันสร้างชุมชนหรือสมาคมฮากกาจัดกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบทอดและสร้างอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ทำให้อัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกามีการอนุรักษ์และฟื้นฟู สร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ของชาวจีนฮากกา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในปัจจุบันทำให้อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา การที่ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาได้รับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาทำให้สมาชิกในชุมชนระดับต่าง ๆ ต้องปรับตัว มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมประเพณีไปอย่างมาก แต่สิ่งที่ยังคงแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาได้อย่างชัดเจน คือ การให้ความสำคัญกับการศึกษาและการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นเรื่องของวิถีสังคม และเรื่องราวความเชื่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมานานนับหลายร้อยหลายพันปี ซึ่งเป็นวิถีคิด แม้ว่ารายละเอียดอาจจะเลือนหายไปบ้าง แต่ก็ได้แสดงให้เห็นความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าพัฒนาการของอัตลักษณ์ จนกระทั่งกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเป็นสิ่งที่น่าศึกษา จึงได้เสนอหัวข้อวิจัยเรื่อง “ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” โดยมีความมุ่งหมายว่า ผลการศึกษาดังกล่าวช่วยให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกามากยิ่งขึ้น และผลการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาชาวไทยเชื้อสายจีนอื่น ๆ อีกต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและมีความสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยเน้นการศึกษาที่ให้ได้ภาพในด้านกว้างก่อนที่จะเข้าสู่ภาพในรายละเอียด โดยเลือกศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้รู้ในกลุ่มคนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ศึกษาจากกลุ่มสมาชิกในสมาคมฮากกา สมาคมบ้านชั้นซึก สมาคมชกจิ๋ว ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮากกา โดยแบ่งเป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนฮากการุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลในรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาสมบูรณ์ โดยมีเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มคือ ช่วงเวลาในการอพยพหรือระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ และกลุ่มคนภายนอกหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่น คนไทยที่อยู่ใกล้เคียงกัน กลุ่มชาวจีนอื่น ๆ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนจำนวน 37 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้

ผู้รู้ หมายถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา สภาพทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ พัฒนาการและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับประเทศจีน หรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกากับคนกลุ่มอื่นในสังคม ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น นายกสมาคมฮากกา คณะกรรมการ

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ

สมาคมฮากกา ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางพิธีกรรมในศาลเจ้า ผู้ที่ชาวไทย เชื่อสายจีนฮากกาส่วนใหญ่ทั่วไปให้ความเคารพนับถือ หรือคนที่สามารถที่จะให้ข้อมูลเบื้องต้น ของชาวจีนฮากกาได้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ วิธีการหาผู้รู้ ผู้วิจัยกระทำโดยให้ผู้รู้เป็นคนบอกต่อว่าใคร คือ บุคคลที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชาวไทยเชื่อสายจีนฮากกาเบื้องต้นได้บ้าง หรือใครที่ชาวไทยเชื่อสายจีนฮากกาให้การ ยอมรับและมีบทบาทสำคัญในชุมชน

1.2 กลุ่มสมาชิกในสมาคม

สมาชิกในสมาคม หมายถึงผู้คนที่ เป็นสมาชิกในสมาคมฮากกาหาดใหญ่ สมาคมบันชันซึก สมาคมฮกจิ่วที่เป็นชาวไทยเชื่อสายจีนฮากกา ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ การแบ่งระหว่างกลุ่มคนไทยเชื่อสายจีนฮากการุ่นเก่าและ คนไทยเชื่อสายจีนฮากการุ่นใหม่ โดยอาศัยช่วงเวลาการอพยพเข้าสู่เทศบาลนครหาดใหญ่ และช่วงเวลาในการอาศัยอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ และการแบ่งระหว่างช่วงอายุของ กลุ่มคนคือ จะแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้สูงอายุ 2) กลุ่มผู้ใหญ่หรือวัยกลางคน และ 3) กลุ่มคนรุ่นใหม่ สาเหตุที่ผู้วิจัยได้แบ่งเกณฑ์ตามช่วงอายุนี้ เพราะว่าจะมีความสัมพันธ์ ต่อการสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื่อสายจีนฮากกา และจะสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มด้วย ซึ่งพบว่า กลุ่มคนไทย เชื่อสายจีนรุ่นใหม่เริ่มมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังมีเกณฑ์รองในการคัดเลือก กลุ่มสมาชิกในสมาคม อาทิ อาชีพ ชาติพันธุ์ของคู่สมรส เป็นต้น

1.3 กลุ่มคนและหน่วยงานภายนอก

กลุ่มคนและหน่วยงานภายนอกที่มีความสัมพันธ์ มีการปฏิสัมพันธ์ จะเป็น ผู้ที่ให้ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ ของชาวไทยเชื่อสายจีนฮากกา เช่น กลุ่มคนไทยเชื่อสายจีนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันกับชาวไทย เชื่อสายจีนฮากกา กลุ่มคนไทยใกล้เคียง กลุ่มคนไทยเชื่อสายจีนในพื้นที่อื่น และเจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนเทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นต้น

2. วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจำเป็นต้องข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้ได้มา ซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริง ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา อันได้แก่ ระบบคุณค่า สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ระบบความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนถึงการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์เพื่อครอบคลุมสมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

2.1 ข้อมูลเอกสาร การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Research) โดยรวบรวมจากเอกสารข้อมูลชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ชาวจีนฮากกา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา และที่เกี่ยวกับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา

2.2 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ใน 2 ลักษณะ คือ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม โดยไม่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ตอบได้มีอิสระในการพูดคุยอย่างเต็มที่ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อซักถามข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้นำและชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาโดยผู้วิจัยจะคอยตั้งประเด็นคำถามให้กลุ่มอภิปราย พูดคุย แลกเปลี่ยนกันอย่างอิสระ และผู้วิจัยคอยจดบันทึก บันทึกเสียง สังเกตการณ์ และซักถามรายละเอียดในประเด็นที่สนใจ

2.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) โดยผู้ศึกษาได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา

3. การจัดการกระทำกับข้อมูล โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้รวบรวมได้จากการศึกษาภาคสนามมาถอดแบบบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล และการจดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดในขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่ได้จาก 3.1 รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ตามประเด็นที่กำหนดในขอบเขตด้านเนื้อหา

3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และจากเอกสารหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

3.4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและจากเอกสารมาศึกษาวิเคราะห์ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ (ดูขอบเขตด้านเนื้อหาบทที่ 1 ข้อ 3.2)

3.5 นำข้อมูลภาพที่ได้จากการเก็บรวบรวมและถ่ายเพิ่มเติมมาตรวจสอบเนื้อหาของภาพและความชัดเจนของภาพ เพื่อนำไปใช้เป็นภาพประกอบในรายงานการวิจัยนี้

3.6 ตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลทั้งหมดและจัดระบบเนื้อหาให้สอดคล้องกับขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนา การสังเกต มาวิเคราะห์จัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูล ตามกรอบแนวคิดและประเด็นที่ใช้ในการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ประวัติการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยเชื้อสายฮากกา อัตลักษณ์ทางสังคม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประเทศไทย

4.2 การจัดระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ โดยข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ดั้งเดิม อัตลักษณ์ที่ยังคงดำรงรักษาจนถึงปัจจุบันนี้ และอัตลักษณ์ที่ได้สร้างใหม่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพรวมของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา

4.3 การวิเคราะห์ทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และระบบความคิด ที่เกี่ยวกับทางอัตลักษณ์ ฐานคิด กลไก และวิธีการเกี่ยวกับกระบวนการสร้าง รวมถึง กระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาทั้งในอดีต และความเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบัน

4.4 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งใน ส่วนของสภาพของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ลักษณะความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตใน ชุมชนจีนฮากกา ตลอดจนถึงกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์เพื่อ ความอยู่รอด และทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกามั่นคงภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและ สังคมวัฒนธรรมใหม่ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผล

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” โดยแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ประเด็นแรก คือ ศึกษา อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในแต่ละช่วงเวลา ประเด็นที่สอง ศึกษากระบวนการ สร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา และประเด็นที่สาม ศึกษากระบวนการสืบทอด อัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการ เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเองโดยใช้หลายวิธี ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการบันทึกข้อมูลด้วยการเขียน ถ่ายภาพ และบันทึกเสียง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แยกแยะเป็นหมวดหมู่ ติความ และนำเสนอด้วยการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ในการศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในแต่ละช่วงเวลา พบว่า ชาวไทย เชื้อสายจีนฮากกาที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 ได้มีการแต่งตั้งสมาคมอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. 2490 ถึงปัจจุบัน นับรวม 100 กว่าปีแล้ว เป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเขตคลองเตย ย่านตลาดกิมหยงและ ถนนชื้อทิศของเทศบาลนครหาดใหญ่เป็นส่วนใหญ่ และได้กระจายอยู่ทั่วเทศบาลนครหาดใหญ่ ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเหล่านี้ได้อพยพมาจากมณฑลกว๋างตุ้งและกว๋างซี (กว๋างไส)

วสารานุกรมศาสตร์สังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

เนื่องจากบรรพชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชันที่อยู่ห่างไกลจากความสะดวกสบายแบบสังคมเมือง ทำให้วิถีชีวิตการอยู่ร่วมกัน และการทำมาหากินของคนในชุมชนจึงต้องพึ่งตนเองสูง วิธีการดำรงชีวิตยังคงยึดถือวิถีชีวิตตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชนเผ่าตั้งแต่เกิดจนตาย มีความผูกพันกับธรรมชาติอย่างแนบแน่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเทศบาลนครหาดใหญ่ ใช้ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีเป็นแบบแผน เป็นตัวกำกับพฤติกรรมในการดำรงชีวิต โดยมีกลไกของชุมชน 2 ส่วน ที่ประกอบด้วย 1) ผู้นำและคณะกรรมการของสมาคม ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับสมาคมและหน่วยงานอื่นๆ 2) ผู้อาวุโส ทำหน้าที่ให้คำชี้แนะปรึกษากับสมาคม ตลอดทั้งดูแลความสงบสุขในสมาคม ผู้นำทั้ง 2 ส่วนนี้ถือเป็นเสาหลัก ค้ำยันสมาคมตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทั้งหมดจึงถือได้ว่าเป็นทุนดั้งเดิมหรือเป็นศักยภาพของชุมชนเมื่อระยะเวลาผ่านไปตามพัฒนาการของยุคสมัยในเมืองหาดใหญ่ ชุมชนจีนฮากกา มิได้เป็นชุมชนที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว มีการปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมาโดยตลอด ไม่ว่าด้วยความพยายามของระบบรัฐไทย ที่เข้าไปกล่อมกลืนชุมชนให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ด้วยมาตรการการส่งเสริมการพัฒนาและนโยบายควบคุมต่าง ๆ หรือการที่ชุมชนต้องปะทะกับกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการบริโภควัตถุที่เกินความจำเป็นขึ้นพื้นฐานในการดำรงชีพตามกระแสบริโภควัตถุ ซึ่งเป็นกระแสหลักของโลกปัจจุบัน

จากการศึกษาเห็นได้ว่า พัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลานั้น พบว่า การเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ 1 ก่อนการขยายอำนาจรัฐ ชุมชนเมืองหาดใหญ่ยังไม่มีอิทธิพลจากภายนอกที่เป็นอำนาจรัฐและอำนาจทุนเข้าไปยุ่งเกี่ยว การดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นไปตามความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี ทำอยู่หากินกับธรรมชาติ ฐานความคิด กลไก และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์ในช่วงเวลานี้ จึงเป็นฐานคิดที่ผูกติดอยู่กับความเชื่อ ที่ถือว่าชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาทุกคนเป็นพี่น้องกัน ผู้อาวุโสทุกคนมีคุณค่า ควรเคารพเคารพ มีวิธีการดำรงชีพเพื่อความอยู่รอด ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาให้คุณค่าและความเคารพต่อบรรพบุรุษ โดยมีพิธีกรรมเช่นไหว้ตามประเพณีดั้งเดิม ระบบผู้ปกครองและระบบอาวุโสยังคงเป็นกลไกหลัก ทำหน้าที่ปกครองอยู่ร่วมกัน มีสิทธิและอำนาจการตัดสินใจในการปกครองดูแลตนเองอย่างอิสระ มีวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์ผ่านความเชื่อ การประกอบวัฒนธรรม และประเพณีของชนเผ่า อัตลักษณ์

ที่แสดงความเป็นตัวตนในช่วงเวลานี้แสดงออกในรูปแบบของการช่วยเหลือแบ่งปัน การเคารพนับถือผู้อาวุโสของครอบครัว อย่างไรก็ตาม ถือได้ว่าในช่วงเวลาที่ 1 ยังคงยึดหลักอัตลักษณ์ของชาวจีนฮากกาแบบดั้งเดิมไว้อย่างชัดเจนพอสมควร

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ช่วงที่ 2 ที่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นช่วงการขยายอำนาจของรัฐได้เข้าไปถึงชุมชนจีนในเมืองหาดใหญ่ รัฐบาลไทยได้เข้ามาควบคุมเพื่อลดบทบาทของคนจีน โดยใช้ระบบและนโยบายต่าง ๆ เช่น การควบคุมสมาคมจีน สั่งปิดโรงเรียนสอนภาษาจีน ควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนจีน ทำให้อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกามีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมและบริบทต่าง ๆ ของยุคสมัย ในยุคนั้นชุมชนจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเป็นอย่างมาก ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาต้องใช้ความอดทนอดกลั้นในการจัดการตนเองสูงมาก ทั้งจากการที่ต้องปฏิบัติตามให้อยู่ในกรอบของกฎหมายรัฐบาลไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน และถูกควบคุม ถูกชิงชังจากรัฐบาลไทย อัตลักษณ์ของชุมชนจีนฮากกาที่แสดงออกในช่วงเวลานี้ จึงเป็นอัตลักษณ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากช่วงระยะเวลาที่ 1 กล่าวคือ เป็นอัตลักษณ์ที่แสดงตัวตนในลักษณะของการประนีประนอม ผสมผสานวัฒนธรรมแบบไทย และแบบจีนฮากกา มีท่าทีเป็นมิตรกับทุกฝ่าย เพื่อรักษารวมชนของตนเองให้รอดพ้นจากการครอบงำทั้งทางอุดมการณ์ และการถูกเอารัดเอาเปรียบ การแสดงตัวตนที่ไม่เป็นพวกใคร สามารถเป็นมิตรและร่วมมือกับทุกฝ่าย จึงเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่อยู่บนอำนาจที่รัฐบาลไทยอยากกลืนชาวจีนฮากกาไปเป็นแบบไทยมากขึ้น ดังนั้นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชนจีนฮากกาด้วยกันเอง จึงแสดงออกผ่านทางวัฒนธรรม การประกอบ ประเพณีและพิธีกรรมได้อย่างเหนียวแน่น เพื่อก่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มตัวกันเป็นสมาคม ซึ่งผู้นำมีความเชื่อว่า วันใดที่ชุมชนจีนฮากกาไม่มีความเป็นปึกแผ่น ไม่มีความเป็นหนึ่งเดียว ชุมชนก็ไม่สามารถต้านทานการกลืนและการควบคุมจากภายนอกได้ ดังนั้นฐานความคิดในกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ในช่วงนี้ คือต้องการให้ชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยจากการควบคุม การทำให้ชุมชนได้รับการยอมรับจากภายนอกที่มีความเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ นอกจากมีการรักษา วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ โดยมีกลไกที่หลากหลายทั้งที่เป็นกลไกดั้งเดิม และกลไกที่ถูกจัดตั้งตามระบบของรัฐบาลไทยทำหน้าที่ในการดำรงรักษาอัตลักษณ์แล้ว

ยังได้มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์เพื่อยินยอมตัวเองใหม่ และเพื่อได้รับการยอมรับจากสังคม สำหรับวิธีการนั้นชุมชนใช้ทั้งวิธีการเจรจาต่อรอง การผูกมิตร และการให้ความร่วมมือกับทุกฝ่ายเพื่อสร้างภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือให้กับชุมชน

เมื่อเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 3 เป็นยุคกระแสบริโภควัตถุของระบบทุนนิยม การเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ของชุมชนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ 2 กล่าวคือ เมื่อชุมชนได้รับอิทธิพลจากภายนอกในหลาย ๆ ด้าน พฤติกรรมในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเปลี่ยนไปจากเดิมมาก กล่าวคือ เกิดการเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่มีค่านิยมบริโภควัตถุสูงขึ้น โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนฮากการุ่นใหม่ ในเทศบาลนครหาดใหญ่ เริ่มได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่ เกิดความคิดและทัศนคติใหม่ ทำให้ระบบคุณค่า และระบบความคิดแตกต่างจากเดิมไปมาก พวกเขาเริ่มได้แสดงบทบาทด้านการค้า ด้านการวิชาการ ด้านการเมือง และด้านต่าง ๆ ได้ประกอบอาชีพมากขึ้นกว่าเดิม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกัน ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา มีความเป็นไทยมากขึ้น

สำหรับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา นั้น พบว่า ผู้นำและผู้อาวุโสถือเป็นกลไกหลักของชุมชนต้องทำหน้าที่กลับมาทบทวนตัวเอง ด้วยวิธีการนำเอาความรู้ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่ผ่านมาและใช้ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนมาเป็นแกนกลางในการแก้ปัญหา มารื้อฟื้นให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นจีนฮากกา สถาบันครอบครัวได้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกหลานไปด้วย โดยมีฐานความคิดที่สำคัญในการดำรงรักษาอัตลักษณ์คือการที่ชาวจีนฮากกาทุกคนเป็นพี่เป็นน้องกัน ในขณะเดียวกัน ก็มีการสร้างเครือข่ายผูกมิตรกับกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความคิดที่อยากเป็นคนไทย โดยสมบูรณ์ หรือมีความเป็นพวกเดียวกันกับสังคมไทย ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ยังคงให้การยอมรับพฤติกรรมของคอรุ่นใหม่ ที่ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์สมัยนิยม ดังนั้น อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในขณะนี้ จึงเป็นอัตลักษณ์ที่ทับซ้อนกันระหว่างอัตลักษณ์แบบดั้งเดิมที่ต้องดำรงรักษาไว้ คือการแสดงออกผ่านวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน และอัตลักษณ์แบบสมัยนิยมในหมู่นรุ่นใหม่ที่ทำให้คอรุ่นใหม่ มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันกับสังคมสมัยไทยใหม่ ไม่เป็นคนตกยุค การเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาที่เกิดขึ้นกับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่นั้น

เห็นได้ว่าอิทธิพลจากภายนอกได้เข้าไปเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบความคิด โครงสร้าง และพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาต้องดำรงรักษาอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนไม่ให้สูญหายไป โดยที่มีกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ ที่มีลักษณะเป็นการจัดความสัมพันธ์ภายในชุมชนเอง และเป็นการจัดความสัมพันธ์กับภายนอก เพื่อปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษากระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ พบว่า สิ่งที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ นั้นมีหลายประการที่ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาสามารถยืนหยัดต่อสู้กับแรงบีบคั้นและการควบคุมทั้งจากภายในและภายนอกได้ ซึ่งสามารถจำแนกได้ทั้งที่เป็นเงื่อนไขภายในชุมชนเองและที่เป็นเงื่อนไขภายนอกคือ ส่วนที่เป็นปัจจัยภายใน ประการแรกนั้น คือ การใช้ทุนดั้งเดิมของชุมชนที่มีอยู่ ที่เป็นฐานคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน โดยมีฐานความคิด ความเชื่อที่สำคัญคือชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาทุกคนเป็นพี่เป็นน้องกัน รวมถึงการมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดสืบทอดความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่นผ่านการประกอบประเพณี พิธีกรรม ในทุกเดือนและทุกปีอย่างต่อเนื่องทั้งในครอบครัวและสมาคม ถ้าชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ไม่มีทุนดั้งเดิมเหล่านี้อยู่ กระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จะยากมาก ประการที่สอง สถานการณ์ที่เป็นเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบโดยตรง คือเรื่องระบบการปกครองของรัฐบาล โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจ ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ประสบกับปัญหาเรื่องการดำรงชีพ การทำมาหากินที่มักจะมีกรณีพิพาทกับชุมชนข้างเคียงอยู่ จึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนต้องมีกระบวนการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชนเพื่อรวมตัวเป็นพลังต่อสู้กับภายนอก ประการที่สาม โลกทัศน์ของคนภายในที่เปลี่ยนไป เนื่องจากต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสสังคมภายนอกอย่างรุนแรง ทำให้โลกทัศน์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่ส่งผลถึงวิถีการอยู่ร่วมกันภายใต้ความเป็นหนึ่งเดียวของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งเป็นเงื่อนไข

ที่ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ต้องมีกระบวนการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์เพื่อรักษาความเป็นตนเองเอาไว้ และประการที่สี่ ความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้คนในชุมชนหรือสมาคมมีความคิดและทัศนคติที่หลากหลายยิ่งขึ้น ทำให้มีผลกระทบถึงวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันการพึ่งพาช่วยเหลือกัน และความสัมพันธ์ที่ดีที่มีต่อกันเริ่มลดลง เหล่านี้จึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนต้องมีการสร้างและดำรงรักษาอัตลักษณ์เพื่อให้อัตลักษณ์ของชุมชนจีนฮากกาให้คงอยู่

ส่วนที่เป็นเงื่อนไขจากภายนอก ประการแรก คือเงื่อนไขการจัดความสัมพันธ์เชิงมิตรกับภายนอก เช่น เรื่องการสร้างเครือข่ายโดยผ่านทางสมาคมกับหน่วยงานอื่น ๆ การผูกมิตรกับสมาคม มูลนิธิอื่น ๆ ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ความคิดของชุมชนทุกวิถีทางประสบการณ์ในอดีตจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาต้องมีกระบวนการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของชุมชนจีนฮากกาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ประการที่สอง การเข้ามาควบคุมจากรัฐบาลไทยและการเข้ามาส่งเสริมการพัฒนาของบุคคล องค์กรหน่วยงานภายนอก ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาไม่สามารถปฏิเสธได้ เนื่องจากจะเกิดผลต่อภาพลักษณ์ในทางลบของชุมชนได้ ผู้นำสมาคมและคณะกรรมการนอกจากมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์เพื่อการรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ แล้ว ยังทำหน้าที่เจรจาต่อรอง และหาวิธีการที่ยืดหยุ่นโดยมีกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์เพื่อไม่ทำให้ชุมชนต้องสูญเสียอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของจีนฮากกา ประการที่สาม การรุกเข้ามาของกระแสบริโภควัตถุภายใต้ระบบทุนนิยมที่เกิดผลกระทบกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมมาก โดยเฉพาะกับเยาวชนรุ่นใหม่ ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสกลับมาทบทวนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมของตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงรากฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าจีนฮากกา ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขกระบวนการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์เพื่อไม่ให้สูญเสียความเป็นตัวตนของชุมชน และประการที่สี่ เงื่อนไขการรวมตัวกันเป็นสมาคม และสร้างเครือข่ายกับสมาคมฮากกาในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในทั่วประเทศไทย ในการช่วยกันดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชนเผ่าให้คงอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

แต่จากการศึกษาวิจัย พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ มิได้เป็นไปตามที่ทัศนะที่สังคมทั่วไปมอง และกลับได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ด้วยความสามารถในการดำรงรักษาอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของชนเผ่าไว้ได้ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมภายนอก จึงทำให้ชุมชนจีนฮากกาสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชน โดยผ่านทางสมาคมฮากกาอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี และได้รับการยอมรับ ทำให้มีที่อยู่ที่ยืนในสังคม และเนื่องจากที่สมาคมฮากกามีอัตลักษณ์ มีตัวตนเป็นของตนเอง ที่บ่งบอกได้ว่าตนเองเป็นชนเผ่าจีนฮากกา ที่สามารถร่วมมือกับทุกฝ่าย และอยู่ร่วมกันในชุมชน ได้อย่างมีความสุข ตามบริบทของชุมชนในแต่ละช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงในระยะที่ 3 ที่เป็นช่วงของการต่อสู้และรองรับกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ชุมชนต้องมีการเฝ้าระวังการเข้ามาของภายนอก ต้องมีการพูดคุยหารือกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ การสืบทอดวิถีชีวิต ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญาให้แก่ลูกหลาน เพื่อเป็นพลัง เป็นภูมิคุ้มกันแก่ลูกหลานที่จะสามารถตั้งรับกับสถานการณ์ภายนอกที่จะเข้ามาในชุมชนได้

การศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา" ในครั้งนี้ หากพิจารณาในมิติของการศึกษานอกระบบ ถือได้ว่ากระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ที่ผ่านนั้น เป็นกระบวนการในการจัดการศึกษานอกระบบของชุมชน เป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ทุกคน ทุกวัยสามารถเรียนรู้ได้ เป็นการเรียนรู้เรื่องราวของวิถีชีวิต เรียนรู้ตามอัธยาศัย และเรียนรู้กันได้ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ไม่มีการหยุดนิ่ง เป็นการเรียนรู้ตลอดเวลา และอย่างสม่ำเสมอ กระทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นในครัวเรือน ในสมาคม หรือไม่เว้นแม้กระทั่งในป่าในเขา ในพื้นที่ไร่ข้าว เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพให้มีทักษะในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองตลอดจนพัฒนาสังคมของชุมชน เพื่อให้บุคคลและชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ที่ความเป็นตัวตนของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษากระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ภายใต้สถานการณ์และบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในแต่ละช่วงเวลา จากการวิเคราะห์ข้อมูล มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. จากศึกษาความเป็นมาทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในประเทศไทยนั้นพบว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนฮากกาที่ภาคเหนือของประเทศไทย และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการอพยพจากเหนือลงใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้สืบทอดวัฒนธรรมอันที่เป็นวัฒนธรรมหลักของจีนโบราณ และเป็นกลุ่มชนที่ได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยยังประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว สำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มจีนฮากกาที่มาจากภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ เหมยโจว (梅州) ฮุยโจว (惠州) ไทหล่า (海南) ฮกเกี้ยน (福建) เต๋จิว (潮州) (บ้านชานซึก) กว่างซี (广西) ในนั้น ส่วนใหญ่มาจากนครเหมยโจว มณฑลกว่างตุง สำหรับสาเหตุการอพยพเข้ามาประเทศไทยนั้น เนื่องจากความอดอยาก ความวุ่นวายทางการเมืองของประเทศไทยแล้ว ยังมีการหนีภัยสงครามและภัยธรรมชาติ ปัจจุบันในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นเก่าที่อพยพเข้ามาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ที่เกิดในประเทศไทย เมื่อเข้ามาอยู่ในบริบทของสังคมไทยต่างต้องเผชิญกับสถานการณ์ ทั้งทางด้านสังคมและการเมือง ด้วยระบอบการปกครองและวัฒนธรรมของไทยและจีนที่มีความแตกต่างกัน สถานการณ์ต่าง ๆ ได้บีบบังคับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่มีการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบจีน นั้นเพราะความเป็นจีนไปผูกติดเกี่ยวข้องกับความเป็นคอมมิวนิสต์ ในยุคที่รัฐบาลไทยประกาศนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ถึงแม้ว่าอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกามีมาตั้งแต่อดีต และได้สืบทอดจนมาถึงปัจจุบันยังมีความเหนียวแน่น มีการปฏิบัติเช่นเดิม แต่เนื่องจากการขยายอำนาจและการเข้ามาควบคุมของรัฐบาลไทย โดยที่ได้รับผลจากสถานการณ์ทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยในแต่ละยุค ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ตามแต่ละช่วงเวลา เพราะมีความต้องการเพื่อสอดคล้องทางด้านวัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละยุคสมัย มีกระบวนการสร้างและกระบวนการ

สืบทอดอัตลักษณ์ตลอดเวลาตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองไทย เมื่อปฏิสัมพันธ์กับคนต่างชาติพันธุ์ เช่น ภาษาพูดที่ใช้สื่อสารด้วยภาษาจีนฮากกากับคนไทย เชื้อสายจีนฮากกาด้วยกัน การใช้ภาษาจีนกลางกับชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน หรือกระทั่ง การเลือกให้ภาษาไทยกลางสื่อสารกับคนไทย นอกจากนี้ยังมีการสร้างศาลเจ้า ศาลบรรพบุรุษ ด้วยความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การมีบทเพลงประจำ สมาคมฮากกา การนิยมนบริโภคอาหารแบบจีนฮากกา การประกอบอาชีพโดยใช้ภูมิปัญญา ดั้งเดิมของชาวจีนฮากกา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนจำแนกแยกแยะให้กลุ่มชาติพันธุ์จีนฮากกา แตกต่างออกไปจากกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มชาวจีนอื่น ๆ ซึ่งสามารถพบเห็นจากการสอดคล้องกับงานวิจัยของประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547:33-34) ที่พบว่า แนวความคิด อัตลักษณ์ที่เสนอให้พิจารณาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์วัฒนธรรมของกลุ่มด้วย เช่น ภาษา ระบบคุณค่า ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ การประกอบอาชีพ หรือการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์ด้วยการนำเอาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบเดิมมานิยามตนเอง เช่น การสร้างสมาคมต่างๆ ด้วยความคิดว่า ชาวยากกาเป็นที่หนึ่งและให้คุณค่าใหม่ ในการปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ซึ่งรูปแบบของการแสดงออก ซึ่งอัตลักษณ์ของชนชาตินั้น จึงไม่ได้หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ มีการปรับเปลี่ยนและผลิตซ้ำอยู่ตลอดเวลา เช่นการปรับระเบียบตามกฎหมายไทย เพื่อบริหารสมาคมอย่างมีประสิทธิภาพ และยึดถือความเชื่อดั้งเดิมเป็นสื่อในการเชื่อม ชาวยากกาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาตินั้น เป็นสิ่งที่แยก ไม่ออกจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่แวดล้อมอยู่ใน ช่วงเวลาต่าง ๆ และมักเกิดขึ้นในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ นอกจากการพิจารณาจากสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาจีนฮากกา การสร้างสัญลักษณ์สมาคมฮากกาโดยใช้อักษรภาพที่เป็นภาษาโบราณ การสร้างสมาคมด้วยโครงสร้างแบบโบราณ บทเพลงประจำสมาคม การแต่งกาย การบริโภคอาหาร แล้วนั้น ยังพบว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีความเด่นชัดมาก เมื่อพิจารณาถึงจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาที่มีต่อประเทศจีน ชุนยัตเซ็นที่เป็นวีรบุรุษผู้กู้ชาติและผู้ไม่สร้างระบอบประชาธิปไตยโดยไม่กลัวสละชีพตน เจียกซี้และซีกิมหยง บุคคลสำคัญทั้งสองเป็นผู้บุกเบิกและสร้างสรรค์ความเจริญแก่

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

เมืองหาดใหญ่ จึงเป็นการตอกย้ำ ผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮากกา ให้รับรู้ สืบทอดและเกิดจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ ซึ่งเรียกว่า “จิตวิญญาณฮากกา” ในขณะเดียวกัน การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยที่เคยมีความขัดแย้งกันมาหรือกระทั่งคนทั่วไปในสังคมไทย ก็มีส่วนในการสร้างและปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยเช่นกัน ความเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา จึงไม่ได้มีลักษณะของการแบ่งขั้วอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หากแต่เป็นกระบวนการต่อรอง ปรับเปลี่ยน ร่วมมือและต่อต้านในบางครั้ง ทั้งหมดพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์จีนฮากกาได้ปรับเปลี่ยนหรือมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ไปตามสถานการณ์ และบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยและประเทศจีน สอดคล้องกับงานวิจัยของเสกสรรค์ สรรพรพิสุทธิ์ (2546: 28) ที่พบว่า อัตลักษณ์ เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นตัวตน หรือสิ่งซึ่งแสดงถึงลักษณะทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชนอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน การมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้สมาชิกในสังคมต้องพยายามปรับตัวและดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและความคาดหวัง ตลอดจนกระบวนการทางสังคม ก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณีของสังคม มีการปฏิบัติต่อกันมาและมีการพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในสังคม และสอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญชีวัน บัวแดง (2546: 150-151) ที่พบว่า ในสังคมปัจจุบัน การที่ผู้คนได้อพยพโยกย้าย กลายเป็นคนพลัดถิ่นในอีกประเทศ การศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ยิ่งต้องให้ความสนใจต่อประเด็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์ยังรวมกลุ่มยืนยันและธำรงความเป็นชาติพันธุ์ โดยการเลือกเอาปรับใช้ ผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างของความเป็นชาติพันธุ์นั้น ๆ บนพื้นฐานของหลายวัฒนธรรมที่กลุ่มของตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เพื่อให้ได้มาซึ่งการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์และการแสดงออกที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนและเป็นการสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองเพื่อความอยู่รอด ตลอดทั้งการสร้างสถานภาพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

2. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์โดยผ่านกิจกรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวฮากกา สำหรับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่

จังหวัดสงขลา มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรูปแบบประเพณีงานศพ หรืองานแต่งงานที่ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อความสะดวกสบายมากขึ้น การแสดงออกทางวัฒนธรรม ในช่วงที่รัฐบาลไทยเข้มงวดกับคนจีนรวมถึงชาวจีนฮากกา ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ต้องดำรงชีวิตอยู่แบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ ไม่กล้าเปิดเผยหรือแสดงตัวตนในสังคมมากนัก หรือกระทั่งกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนฮากการุ่นเก่าบางคนที่ยังต้องถือบัตรเงินอพยพจนถึงปัจจุบันอยู่นั้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกายังคงรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเอาไว้ด้วย เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง โดยยังมีการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ พบว่า มีบทเพลงประจำสมาคม เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของ ศาลเจ้ากวนอูและวัดเจ้าแม่กวนอิมเนี่ย เรื่องเล่าเกี่ยวกับการอพยพและอุดมการณ์ของ ชาวจีนฮากกา และยังมีการไปมาหาสู่กับญาติที่ประเทศจีน ยิ่งเป็นการตอกย้ำถึงจิตสำนึก และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมฮากกา ได้สร้างอัตลักษณ์ด้วยประวัติศาสตร์จากทั้งคนภายในและคนภายนอก ทำให้อัตลักษณ์ ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาที่แสดงออกมานั้น มีความแตกต่างกัน การนิยามและให้ความหมาย กับความเป็นจีนฮากกาบางครั้งมีการซ้อนทับกัน สั้นไหล เหมือน หรือแตกต่าง ขึ้นอยู่กับว่าใคร กลุ่มบุคคลใด กลุ่มคนในหรือนอกชาติพันธุ์เป็นผู้ให้ความหมายในความเป็น ชาติพันธุ์ในแต่ละช่วงเวลาและบริบทในสังคมนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฉลาดชา ยรมิตานนท์ (2542:64) ที่พบว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น โดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมี “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดขึ้นควบคู่กันไป การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลายไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบยืมและ ผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษา ความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง” จึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้ อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่น มาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้ได้ดีในยุคหนึ่ง เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป อัตลักษณ์ดังกล่าวใช้ไม่ได้ผล เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการปรับตัว ด้วยเหตุนี้ เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลง อัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็น สิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลิตอัตลักษณ์ใหม่ จึงเกิดขึ้น ได้เสมอภายใต้กาลเวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

วราสารบบยศาสตร์สังคมศาสตร์

ภาควิชาสังคมศึกษา

3. กระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาขนาดใหญ่ที่พยายามดำรงรักษาอัตลักษณ์ที่แสดงตัวตนผ่านการปฏิบัติการจริง โดยยึดถือเรื่องความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีผลกระทบต่องานด้านจิตใจและจิตนิสัยของผู้ปฏิบัติ และคนรุ่นหลัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวันดี สันติวุฒิมณี (2545:219) ที่พบว่า กระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ได้เกิดขึ้นภายใต้ความล้มเหลวที่สลับซับซ้อนหลากหลาย ไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน ดังนั้น จึงมีกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้างความเหมือนในพวกเรา และความต่างในพวกเราจึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้ อาจมีทั้งการสืบทอดของเก่าอย่างสิ้นเชิงและการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมคนอื่นมาปรับปรุงใหม่ทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต แม้ผ่านกาลเวลาหลายยุคหลายสมัย แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป ยังคงสอดคล้องกับความต้องการของยุคสมัย อัตลักษณ์นั้นยังคงใช้ได้อยู่ หรือว่าเพื่อรักษาอัตลักษณ์ตนไม่ให้สูญหายไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลง

จากกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ได้มีข้อสังเกตที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมจากวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษาอยู่ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 กลุ่มผู้อาวุโสในสมาคม จากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงมีบทบาทและอิทธิพลที่ได้รับการยอมรับทั้งความคิด และการปฏิบัติจากชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาทั่วไป จากการเข้าไปศึกษาด้วยวิธีการเข้าไปอยู่ร่วมในสมาคมพบว่า ประการแรก ผู้อาวุโสแต่ละคนมีวิถีชีวิตที่ผ่านการแสดงออกถึงความเป็นห่วงเป็นใยต่อการพัฒนา ความเป็นปึกแผ่น และการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของสมาคมฮากกา ความเป็นห่วงเป็นใยต่ออนาคตของลูกหลาน และสมาคมอยู่ตลอดเวลา ผู้อาวุโสได้เป็นผู้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ตามความรู้ ประสบการณ์ เช่น รักษาความเชื่อดั้งเดิมเพื่อรวมใจชาวฮากกาเป็นหนึ่งเดียว ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถสืบทอดอัตลักษณ์ชาวฮากกาอย่างต่อเนื่อง ควรยึดถือและเคารพระบอบอาวุโส และเอาข้อมูลสถานการณ์ในรอบปีที่ได้จากการพูดคุย แลกเปลี่ยนกันในกลุ่มผู้อาวุโสเป็นข้อเสนอให้ช่วยกันคิดและตัดสินใจควรจะพัฒนาสมาคมอย่างไร ประการที่สอง ผู้อาวุโสทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีกับคนรุ่นใหม่ เช่น มีการกระตือรือร้นในการปฏิบัติในกระบวนการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา

ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น มองโลกในแง่ดี มีจิตสำนึกทางสังคม มีความเป็นกลาง มองเห็นชาวจีนฮากกาทุกคนลูกเป็นหลาน เป็นพี่เป็นน้องกัน

3.2 โครงสร้างผู้นำสมาคม และอำนาจตัดสินใจของผู้นำในสมาคม พบว่าการปกครองการอยู่ร่วมกันของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ โครงสร้างของผู้นำ และระบบอำนาจการตัดสินใจในสมาคม มีได้ขึ้นอยู่กับนายกสมาคม แต่เพียงผู้เดียว การตัดสินใจในกิจกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการพัฒนาของสมาคมจะเป็นการตัดสินใจร่วมกันเป็นคณะกรรมการจากผู้นำทั้ง 2 ส่วน ถ้าผู้นำทั้ง 2 ส่วนไม่เห็นชอบร่วมกัน ถือว่าในสมาคมยังไม่มีมติตัดสินใจใด ๆ จากการศึกษาและการสังเกตการณ์ในสมาคมพบว่า สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากว่าสมาคมมีกระบวนการในการถ่ายทอด สืบทอดที่ยังคงนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นคุณค่าความดีงามของชุมชนจีนฮากกามาปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัยจวบจนถึงปัจจุบัน

3.3 ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาเป็นกลุ่มคนที่มีวิธีการในการจัดความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย มีการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับหน่วยงาน สมาคม และมูลนิธิต่าง ๆ จากภายนอกที่หลากหลาย เพื่อสร้างคุณประโยชน์และมีการสืบทอดอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับสมาคมฮากกาในพื้นที่อื่น ๆ และได้สร้างความสัมพันธ์ที่เป็นพี่เป็นน้องกันกับสมาคมบ้านซันซึก และสมาคมจีนต่าง ๆ ในเมืองหาดใหญ่ และจังหวัดสงขลา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประกอบด้วยชุมชนจีนฮากกาเก่าแก่และชุมชนจีนฮากกาที่ก่อตั้งใหม่จำนวนมาก จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนจีนฮากกาดังกล่าวยังคงได้รักษาหัวใจหลักคือ อัตลักษณ์ของจีนฮากกา ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจตลอดมาสำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาตามประวัติศาสตร์ มีกระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

และเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา กระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ดังกล่าว ก่อให้เกิดผลทั้งด้านดีและด้านเสียต่อชุมชนจีนฮากกา รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องควรจะศึกษา อัตลักษณ์ของชาวจีนฮากกาและผลกระทบที่ตามมาอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถเอาความรู้ ไปประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในการปกครองและพัฒนาชุมชนจีนฮากกาหรือกลุ่มจีนอื่น ๆ ในประเทศไทย เพื่อจะได้ใช้เป็นฐานข้อมูลในนโยบายการพัฒนาในระดับประเทศในอนาคตต่อไป

1.2 ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่มีผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก กระบวนการสร้างและกระบวนการสืบทอด อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นแบบอย่างที่ดีมาก ในการปรับตัวและสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคมอย่างกว้างขวาง จึงน่าจะมีการศึกษาเรื่องราว บันทึบองค์ความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา โดยเฉพาะสมาคมฮากกา ที่เป็นศูนย์รวม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนจีนฮากกา หรือชุมชนกลุ่มจีนอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

2.1 ควรมีการทำวิจัยศึกษาความสัมพันธ์หรือศึกษาเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลง ของอัตลักษณ์จีนฮากกาของชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกาในพื้นที่อื่น ๆ

2.2 ควรมีการทำวิจัยอัตลักษณ์ชาวจีนฮากกาเกี่ยวกับชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ที่อยู่ในพื้นที่อื่น ๆ

บรรณานุกรม

- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). **ศาสนาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์: ศึกษากรณีกลุ่มชนกะเหรี่ยงในประเทศไทยและประเทศพม่า**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2547). "การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง." ใน **วาทกรรมอัตลักษณ์**. (หน้า 31-72). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (องค์การมหาชน)
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2542). "แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็น 'ไท'. ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง **"การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท"**. วันที่ 22-23 มีนาคม 2544 ณ ห้องช้างกระ โรงแรมเชียงใหม่ ออคิด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
- วันดี สันติวุฒิเมธี. (2545). **กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า: กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสกสรร สรรสพิสุทธิ. (2546). **อัตลักษณ์ของไทยลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม: กรณีศึกษานบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่